

בקיאתין לחלק בין צל"ג לאצל"ג אבל בכלאח"י אפשר דהכל בקיאתין בין מלאכה כדרכה למלאכה הנעשית שלא כדרכה.

ובאמת כבר כתבו הראשונים דכלאחר יד קל יותר משאר השבועים עיין רש"י בפסחים ס"ו ע"ב, וכ"כ הר"ן בשבת פרק חבית (ס"א ע"א מדפי הרי"ף ד"ה כלאח"י) דכלאח"י קל משאר השבועים כיון דהוי שלא כדרך מלאכה וקל אף יותר מאמירה לנכרי, הרי לן שהר"ן שהוא זה שכתב להחמיר במשאצ"ג מבשאר שבועים כתב דלכאח"י קל משאר שבועים וע"ע בשו"ת הריב"ש סימן שפ"ז ובשו"ת רעק"א סי' ה'.

ואכן כבר כתב המגן אברהם בריש סימן ש"מ להתיר אמירה לנכרי בכלאח"י במקום מצוה וכ"כ בנקודת הכסף סוף סימן קצ"ח (ע"ד ה"ט"ז בסקכ"א) הרי לן בפירוש דאכן הקילו באמירה לנכרי כלאח"י במקום מצוה.

ושו"ר עוד בשמירת שבת כהלכתה בפרק ל' בהערה מ"ו שהביא בשם הגרשז"א שנסתפק בזה והכריע דאכן מתירין אמירה לנכרי בכלאח"י לצורך מצוה ע"ש.

באהבה רבה וביקרא דאורייתא
אשר ויים

סימן יט

שטרי הדיוטות וספרי קריאה בשבת

במה ששאל לדעתי אם יש מקום להתיר קריאת ספרי חולין בשבת וכן קריאת עיתונים בחלק החדשות והסיפורים (בספרים שאין בהם איסור מצד מושב לצים כמבואר בסימן ש"ז סעיף ט"ז). ולדבריו זה שעת הדחק גדול בשבתות הארוכות ובפרט בבנות המשפחה הרגילות בקריאה מרובה. ונחזי אנן בבירור הלכתא דא.

התם דמ"מ יש לו צורך בקריאה זו ודומה טפי לשטרי חשבונות משא"כ באגרת שלום. ושוב כתב להוכיח מהמבואר בדף קמ"ט ע"א דאסור לקרות כתב שתחת הדיוקנאות אף שאין לו צורך בזה, וה"ה לאגרות שלום ע"ש.

והנה כתב רש"י בדף קמ"ט ע"א לפרש שטרי הדיוטות "של מקח וממכר", ובדף קט"ז ע"ב כתב "שטרי הדיוטות, כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצא חפץ". והבית יוסף בסימן ש"ז הבין מתוך דבריו דגם אגרת שלומים אסורה, וכתב שהר"ן סתר דבריו בדף קמ"ט נקט

הנה נחלקו הראשונים במה דמבואר בשבת קט"ז ע"ב וקמ"ט ע"א דאסור לקרוא בשבת בשטרי הדיוטות באיזה שטרות מדובר, ושלש מחלוקות בדבר: א. דעת הרמב"ן דלא מיקרי שטרי הדיוטות אלא שטרי חשבונות וחובות וכדו' אבל מותר לקרוא אגרות שלומים, כך הביא הר"ן בשמו (דף ס"ד ע"ב מדפי הרי"ף) וכן שיטת ר"ת בתוס' קט"ז ע"ב.

ב. הרא"ש בפכ"ג ס"א כתב לאסור באגרות שלומים ומתחלה הוכיח כן ממה שאסור למנות אורחיו מתוך הכתב, וכתב לדחות דשאני

כהרמב"ן דרך שטרי חשבונות אסורים ובדף קט"ז נקט כדברי רש"י דגם אגרת שלומים אסור לקרוא. וע"ע בשו"ת הרשב"א ח"ז סימן שמ"ו שג"ה הביא בשם רש"י שאוסר אגרת שלומים וכונתו לדברי רש"י בדף קט"ז. אמנם להמבואר אין כל סתירה בדברי רש"י והר"ן דאגרת השלוחה למצוא חפץ הוי כשטרי חשבונות כיון שיש בו צורך מעשי.

והנה צ"ע לשיטת ר"ת והרמב"ן מאי שנא אגרת שלומים שמותר מכתב שתחת הדיוקנאות שאסור. ולכאורה צ"ל דהקילו יותר באגרת שלומים שיש בו יותר תועלת ודרכי שלום מכתב שתחת הצורות בתמונות של אישים ומלחמות וכדו' שאין בו כל תועלת, ואפשר שיש בכתב שתחת הצורה אף מעין עובדא דחול וצ"ע.

אוצר החכמה

ב

קריאה ועיון

ג. ובשו"ת הרשב"א ח"ד סימן ק"ב כתב להתיר את ההבטה באצטרולב (טלסקופ) דדמי לספרי חכמה שמותר לקרוא בשבת וכ"כ בח"ז סימן רפ"ח אף שבח"ז סימן שמ"ו כתב לאסור את הקריאה באגרת שלומים. הרי שחילק בין איגרות שלומים שאסור לספרי חכמה שמותר, וע"כ צ"ל דכיון דיש בהם יותר תועלת מותר לקרוא בשבת, ועדיין צ"ע בזה.

ובשו"ע סימן ש"ז סי"ג אסר המחבר לקרוא באיגרת שלומים כשיטת הרא"ש ובסי"ז הביא שתי דעות בענין ספרי החכמה, וכבר כתבו הלבוש והגר"ז שם שנהגו להקל בזה וכ"כ המשנ"ב ס"ק ס"ה אך מ"מ הביא בשם האליהו רבה דירא שמים יחמיר כיון שהרמב"ם בפירוש המשנה והר"ן אסרו עי"ש.

גזירה שמא יקרא שטרי הדיוטות ולפי"ז לא הא בהא תליא. והרא"ש שם כתב שגם לטעמא של ממצוא חפצין יש לחלק בין שטרי חשבונות שדומים לשטרי הדיוטות לאגרת הרשות שאין בהם צורך, אך ממה שאסרו גם כתב שתחת הצורה שאין בו צורך כלל שמא יקרא בשטרי הדיוטות נראה דה"ה אגרת הרשות.

ומ"מ חזינן דהרא"ש אסר אף את העיון ולא רק את הקריאה בפה, אע"פ שלדעתו טעם האיסור משום ממצוא חפצין הוא. הרי לן שוב דלאו הא בהא תליא עי"ש.

והנה בסי"ג אסר המחבר אף את העיון באגרות שלומים ולא רק את הקריאה. ובסי"ד הקיל לעיין באיגרת שאין ידוע מה תוכנה, אך רק בתנאי שאינו קורא בפיו אלא מעיין בלבד. ולכאורה יש מקום לעיין בסט"ו

ועוד נחלקו הראשונים בזה אם יש איסור רק בקריאה בפה או אף בעיון בעלמא ואינו מוציא דבר משפתיו, וגם בזה כתב הרא"ש להחמיר, וכ"כ בטור ובשו"ע סי"ג עי"ש.

ולכאורה שתי השאלות הנ"ל תלויות בטעם שאסור לקרוא בשטרי הדיוטות. דהרמב"ם בפכ"ג משבת הלכה י"ט כתב דגזרו שמא ימחוק, אבל הרא"ש שם כתב דאסרו משום ממצוא חפצין ודבר דבר. ונראה לכאורה דאם אסור משום גזירה דשמא ישכח וימחוק לא מסתבר לאסור באגרת שלומים דרך בחשבונות וחובות מסתבר לחשוש שמא ימחוק, אבל אם מצד ממצוא חפצין יש מקום לאסור גם באגרת שלומים דמ"מ חולין הוא ואינו קודש כמו תורה ותפילה. אמנם באמת אפשר דאף דבדאי איגרות שלומים אינן בכלל שטרי הדיוטות מ"מ אסורים

הדיוקנאות גמרא ערוכה לאסור ובודאי אינו קל מאגרת שלומים. ומש״כ צ״ל דהמחבר לא דק בלשונו בסט״ו וסמך על מש״כ בסי״ג לאסור את העיון אף באגרת שלומים וכ״ש בכתב שתחת הצורות, ודו״ק.

102/09/2018

בכתב שתחת הצורות דאינו אסור אלא לקרות אבל לעיין מותר.

אך לכאורה תמוה לומר כן דהלא באגרת שלומים נחלקו הראשונים ואעפ״כ החמיר השו״ע לאסור אפילו עיון בעלמא ובכתב שתחת

ג

בלשון הקודש

בזמנינו שכל יושבי הארץ מדברים בלשון הקודש ושפה זו שגורה בפיהם יום יום צ״ע אם שייד להקל משום שלומד לשון הקודש בקריאה זו.

ומ״מ נראה להחמיר אף בלה״ק וכ״כ המשנ״ב, אך בודאי המיקל יש לו על מה לסמוך.

והנה המשנ״ב בס״ק ס״ג כתב לגבי קריאת עיתונים דיש להחמיר אף בלה״ק כיון דלפעמים יש בהם ידיעות בעניני משא ומתן. ולכאורה נראה דבזמנינו דיש בדרך כלל מדור כלכלי נפרד, והעיתון מחולק למדורים שונים דיש מקום להקל באותם החלקים שאין בהם ידיעות כלכליות.

והנה הרמ״א כתב שם בסעיף ט״ז דבלשון הקודש מותר דהלשון לכשעצמה יש בה קדושה יתירה. אמנם פשוט שלא התירו בזה אלא באגרת שלומים, ולא בשטרי הדיוטות, וכ״כ הפמ״ג שם עי״ש. והרמ״א הביא סברא זו מהתוס' דכתבו דנהגו להקל בזה, אך המשנ״ב בס״ק ס״ד כתב דהאגודה, הב״ח, השל״ה והט״ז אסרו אף בלה״ק עי״ש.

אשר חתמה

וצ״ע בעיני אם היתר זה תקף גם בזמנינו בארץ ישראל, דנראה לכאורה דרק בימי קדם שנהגו לדבר בשפות שונות ולשון הקודש לא היתה שגורה בפיהם יש סברא לומר דכשהוא קורא בלה״ק לומד מזה קצת לשון קדשינו, אבל

ד

צדדים לקולא

ולמד כן מדברי השו״ע בס״ב ״בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר וכן לראות כל דבר שמתענגים בו״. והפמ״ג שם ביאר דכיון שמתענג יותר בראיית הדיוקנאות וקריאת התיאור שלהם מותר לו גם לקרוא את הכתוב תחת הדיוקנאות עי״ש. ולכאורה לדבריו ה״ה דמותר לקרוא אגרת שלומים אם מתענג בו וכן שאר ספרים (שאינם ממש שטרי חשבונות וחובות וכדו״). דהלא הרא״ש למד איסור באגרת שלומים מהא דדיוקנאות כמבואר לעיל.

והנה מלבד מה שנחלקו הראשונים בגדר הקריאה האסורה אם דוקא בפה אסור או אף העיון נאסר. ומלבד מה שנחלקו אם אסור גם איגרות שלומים וספרי חכמה, ומלבד מה שנחלקו אם אסור את הקריאה גם בלשון הקודש או רק בשאר לשונות מצינו עוד כמה סברות בדברי רבותינו שנטו לקולא:

א. כתב המגן אברהם בסימן ש״א סק״ד דאם מתענג לראות דיוקנאות ונהנה מהם מותר.

בעיון. כבר הבאתי לעיל דהרא"ש הוא זה שאוסר אף בעיון אף שהוא מרא דשמעתתא דטעם האיסור משום ממצוא חפצך. ב. מש"כ להקל משום הא דסימן רע"ה, הלא היתר זה דאדם חשוב בחשש שמא יטה גמרא היא בשבת דף י"ב ע"ב אך לא מצינו היתר זה בחשש מוחק בשטרי הדיוטות. ונראה מזה לכאורה דאדם חשוב אין דרכו להטות את הנר, אך אפשר שאין מניעה ממנו למחוק. וכבר כתבו התוס' חולין ק"ד ע"א ונדה ל"ג ע"ב דאין לדמות גזירות חכמים זל"ז, וא"כ תימה להתיר מטעם זה.

אך מ"מ נראה דכיון דבזמנינו לא שכיח כלל מחיקה בספרים ואגרות אפשר שיש בזה קצת טעם להקל במקום ספק, וכמו שנהגו פוסקים רבים להקל בגזירות שחיקת סממנים ושמא יתקן כלי שיר כיון דחששות אלה רחוקים ביותר בזמנינו ה"נ בני"ד. אמנם אם נקטינן דאגרות שלומים אסורים גזירה משום שטרי הדיוטות יש לפקפק בקולא זו דבספרי חשבונות וחובות ממש שכיחה המחיקה גם בזמננו, ועדיין צ"ע.

אמנם רבים מן האחרונים חלקו שם על המג"א, ופירשו את כונת השו"ע בדרך אחרת, עיי"ש בחמד משה, מאמר מרדכי, קונטרס אחרון לשו"ע הגר"ז ושעה"צ סק"ז, אך מאידך הלכו הפמ"ג, הדעת תורה, והתהלה לדוד בדרכו של המג"א עיי"ש.

ב. עוד כתב המג"א בס"ק ט"ז דלצורך מצוה ולצורך רבים מותר וכמו שהתירו חשבונות של מצוה בסימן ש"ו ס"ו, והמג"א ביאר בזה את מה שנהגו להקל לשמש שצריך לכבד אורחים עיי"ש.

ג. בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סימן כ"ב אות ד' כתב לחדש דיש להקל באגרת שלומים בזמננו כיון שאנו נחשבים כ"חשובים" שאין דרכנו למחוק וכמו שמבואר בסימן ער"ה ס"ד דאדם חשוב שאין דרכו להטות מותר לו לקרות לאור הנר, כך גם אנו שאין דרכנו למחוק. ואם משום ממצוא חפצך אין איסור אלא בקריאה בפה ולא בעיון וא"כ ממ"נ יש להקל.

ולענ"ד דבריו תמוהים בתרתי: א. מש"כ דמטעם ממצוא חפצך אין איסור

קטניא

ה

מסקנא דמילתא

שנהגו להקל בלה"ק לשיטת הרמ"א ורבים מן האחרונים. ד. לשיטת המג"א מותר למי שמתענג בכך. ואם מדובר בספרים שהם ספרי חכמה יש להקל טפי שהרי השו"ע הביא את שיטת הרשב"א שמיקל והמשנ"ב כתב שנהגו להקל. ואם בספרים אלו יש מסר של יראת שמים בודאי יש להקל וכמ"ש המשנ"ב לגבי ספר יוסיפון דאף שביסודו סיפורי מלחמות יש בו כיון שאפשר ללמוד ממנו מוסר ויר"ש יש להקל בו וכך גם בזמנינו בספרים רבים שסופריהם יראי שמים הם.

ולאחר כל הנ"ל נראה דבודאי ראוי ונכון לעסוק בשבת בדברי תורה בלבד ולא לפנות אל ההבלים. הלא חסידים ואנשי מעשה נהגו שלא לדבר דבר בטל בשבת אלא דברי תורה וקדושה בלבד, וק"ו שראוי להחמיר בגזירת שטרי הדיוטות. אמנם בשעת הדחק ובפרט לבנות שאינן מצוות בת"ת יש מקום להקל בקריאת ספרים בלה"ק. דיש בזה הרבה צדדים להקל: א. לשיטת כמה ראשונים אין איסור אלא בחשבונות ועניני משא ומתן בלבד. ב. יש מתירים בעיון אם אינו מוציא בפיו. ג. יש

ו

וְלַסִּיּוֹם דברינו הנני מוסיף כמה הערות בעניננו:

א. כבר כתבתי בעבר להתריע נגד כמה עלוני שבת שמחלקים בבתי כנסיות שיש בהם מודעות פרסומת של עסקים וחנויות שתורמים כסף להוצאת העלון דיש למחות בידם והם מכשילים את הרבים. דמודעות אלה הן שטרי הדיוטות ממש דאסור לקוראם בשבת דכל ענינם לפרסום עסקי, ואין לתרץ דהם מיועדים לקריאה בימות החול דהלא אין קוראים עלונים אלה אלא בשבת בלבד ובמוצ"ש כולם הולכים לגניזה, ויש לפרסם שזה איסור גמור.

ב. מצוי שמחלקים לילדים כרטיסים עם תמונות של רבנים וכדו' ומתחת לתמונה רשום שם הרב או האדמו"ר, ולכאורה אסור לקרוא כיתוב זה דהלא הוי כתב שתחת לצורה דמבואר בגמ' ובשו"ע שם סעיף ט"ו דאסור לקרוא.

אמנם לבי אומר לי דאין איסור אלא בקריאה ולא בהבטה בעלמא ובימי קדם נהגו

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org עמוד 81

לרשום תחת הצורות **תיאור** של המלחמה או האירוע ותיאור זה מסתמא היה של כמה שורות אבל הבטה בעלמא לראות שם בלבד אינו בכלל איסור שטרי הדיוטות ומטעם זה נראה דהמהלך ברחובה של עיר אין עליו איסור לקרוא את שם הרחוב או מספר הבית, דכל זה לא הוי בכלל איסור קריאה דהבטה בעלמא שאין בה שהות כלל אלא רגע כמימרא לא נאסרה. כך נלענ"ד מסברא.

ועוד יש להקל בתמונות של גדולי ישראל כיון שהם רשומים בלה"ק ויש בהם להוסיף ירא"ש, והילדים נהנים בזה.

ג. לכאורה אסור לקרוא את הכיתוב הנהוג לרקום על פרוכת של ארון הקודש או מעיל של ס"ת, ואף שודאי מותר לקרוא פסוקים הרקומים שם. אך לפעמים כתוב באריכות שמות הנודבים ועלוי נשמות של קרוביהם שנלב"ע ולכאורה לא עדיף מאיגרת שלומים שאין לקרוא בשבת וה"ה בזה. וצ"ע.